

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 360

Agrobiznes 2014

Problemy ekonomiczne i społeczne

Redaktorzy naukowi
Anna Olszańska
Joanna Szymańska

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Joanna Świrska-Korlub

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-458-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Romuald Jończy , Problem nierejestrowanej emigracji definitywnej (emigracji zawieszonyj) w badaniu procesów społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich	11
Agnieszka Baer-Nawrocka , Zmiany w spożyciu i stopniu samowystarczalności żywnościowej w Unii Europejskiej	19
Katarzyna Kokoszka , Finansowanie UE dla zrównoważonego rozwoju terenów wiejskich – wsparcie dla rolnictwa czy rozwoju regionalnego?	28
Walenty Pocza , Wspólna waluta euro – potencjalne skutki jej wprowadzenia dla rolnictwa w Polsce	37
Aldona Mrówczyńska-Kamińska , Struktura agrobiznesu w Polsce i jego znaczenie w gospodarce w kontekście integracji z UE	47
Józef Kania , System wiedzy i informacji rolniczej w rolnictwie polskim	55
Marek Wigier , Polityka rolna i zmiany strukturalne w rolnictwie polskim po akcesji do UE	63
Natalia Buczkowska, Waldemar Czternasty , Zróżnicowanie poziomu absorpcji funduszy unijnych w kujawsko-pomorskim w kontekście byłych granic zaborów	72
Ryszard Kata , Działalność banków w sferze obsługi finansowej agrobiznesu w Polsce	82
Jarosław Gołębiewski , Zmiany produktywności pracy w łańcuchu żywnościowym w Polsce	91
Małgorzata Gableta, Andrzej Bodak, Anna Cierniak-Emerych , Partycypacja pracownicza w przedsiębiorstwach agrobiznesu z perspektywy ustawodawstwa	99
Tomasz Pajewski , Wpływ funduszy unijnych na rozwój aktywów trwałych w polskim rolnictwie	108
Krzysztof Firlej , Źródła transferu wiedzy i technologii w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego	117
Grzegorz Spychalski , Wyzwania rozwoju regionalnego w kontekście procesów globalizacyjnych	126
Barbara Gołębiewska , Przestrzenne zróżnicowanie powiązań rolnictwa z otoczeniem w latach 2004-2012	141
Bożena Pawłowska, Katarzyna Chrobocińska , Doskonalenie jakości zarządzania warunkiem konkurencyjności w agrobiznesie	151
Małgorzata Juchniewicz , Źródła przewagi konkurencyjnej gospodarstw rolniczych użytkujących zasoby własności rolnej Skarbu Państwa	158

Marta Domagalska-Grędyś , Procesy tworzenia grup producentów rolnych a koniunktura gospodarcza w Polsce (2000-2013).....	167
Iwona Kowalska , Wsparcie finansowe konkurencyjności sektora agrobiznesu w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.....	178
Agnieszka Parlińska, Maria Parlińska, Grażyna Rembielak , Ocena wykorzystania środków PROW 2007-2013 na ułatwianie startu młodym rolnikom	188
Danuta Kołodziejczyk , Infrastruktura w rozwoju społeczno-gospodarczym gmin w Polsce.....	198
Anna Jankowska , Zmiany struktury gospodarstw pod względem wielkości ekonomicznej w Polsce na tle krajów EŚiW po ich akcesji do UE.....	208
Eugeniusz Niedzielski , Przekształcenia sektora państwowego w rolnictwie..	219
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak , Zmiany strukturalne w rolnictwie duoregionu Pomorze	227
Anna Bisaga , Instytucjonalne uwarunkowania dyfuzji wiedzy w rolnictwie na przykładzie badań w województwie opolskim	236
Alina Daniłowska , Koncepcja dóbr publicznych a rolnictwo	244
Katarzyna Żmija , Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich przy wykorzystaniu środków Unii Europejskiej.....	253
Sławomir Zawisza, Paulina Wąsik , Rozwój przedsiębiorczości w świetle integracji z Unią Europejską na przykładzie gminy Lubicz.....	262
Aleksander Grzelak , Procesy odnowienia majątku w gospodarstwach rolnych w Polsce w świetle wyników rachunkowości rolnej (FADN)	273
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Ocena przebiegu i realizacji działań zawartych w I osi „Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego” PROW 2007-2013.....	281

Summaries

Romuald Jończy , Problem of unregistered definite emigration (suspended emigration) in the study of socio-economic processes in the rural areas ...	18
Agnieszka Baer-Nawrocka , Changes in the consumption of agri-food products and food self-sufficiency in the European Union.....	27
Katarzyna Kokoszka , Financing of EU for rural areas sustainable development – support for agriculture or for regional development?.....	36
Walenty Poczta , Euro, common currency – potential results of its introduction for agriculture in Poland.....	46
Aldona Mrówczyńska-Kamińska , The structure of agribusiness in Poland and its importance in the economy in the context of the EU integration ...	54
Józef Kania , Agricultural knowledge and information system in Polish agriculture	62

Marek Wigier , Agricultural policy and structural changes in Polish agriculture after the accession to the EU	71
Natalia Buczkowska, Waldemar Czternasty , The variation in the absorption of EU funds in the Kujawsko-Pomorskie Voivodeship in the context of the former borders of the partitions	81
Ryszard Kata , The activities of banks in the area of financial services for agribusiness in Poland	90
Jarosław Gołębiewski , Changes of labor productivity in the food chain in Poland	98
Małgorzata Gableta, Andrzej Bodak, Anna Cierniak-Emerych , Employee participation in agricultural companies – a legislative perspective	107
Tomasz Pajewski , Impact of EU funds on development of fixed assets in Polish agriculture	116
Krzysztof Firlej , Transfer of knowledge and technology in enterprises of the food industry	125
Grzegorz Spychalski , Challenges of regional development in the context of globalization processes	140
Barbara Gołębiewska , Spatial diversity of combining agriculture with the environment in the years 2004-2012	150
Bożena Pawłowska, Katarzyna Chrobocińska , Improvement of management quality as a precondition of competitiveness in agricultural	157
Małgorzata Juchniewicz , Sources of competitive advantage of agricultural businesses using the Agricultural Property Resources of the State Treasury	166
Marta Domagalska-Grędyś , Process of creating agricultural producer groups and economic prosperity in Poland (2000-2013).....	177
Iwona Kowalska , Financial support of the agribusiness competitiveness as part of Rural Development Program	187
Agnieszka Parlińska, Maria Parlińska, Grażyna Rembielak , Evaluation of the use of funds RDP 2007-2013 for setting up of young farmers.....	197
Danuta Kołodziejczyk , Infrastructure in social-economic development of gminas in Poland.....	207
Anna Jankowska , Changes in the structure of holdings taking into account the ESU in Poland in the background of the CEEC after the accession to the EU	218
Eugeniusz Niedzielski , Transformations of the state sector in agriculture.....	226
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak , Structural changes of the agriculture of the duoregion of Pomerania	235
Anna Bisaga , Institutional conditions of knowledge diffusion in agriculture on the basis of the research in the Opole Voivodeship	243
Alina Daniłowska , Public goods concept vs. agriculture	252

Katarzyna Źmija , The development of entrepreneurship in rural areas with the support of the European Union funds	261
Sławomir Zawisza, Paulina Wąsik , Entrepreneurship development of population of Lubicz commune in the light of integration with the European Union	272
Aleksander Grzelak , The processes of renewal of fixed assets in farms in Poland in the light of results of agricultural accountancy (FADN)	280
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Assessment of the process and implementation of activities in the first axis “Competitiveness Improvement of Agriculture and Forest Sector” between 2007-2013	289

Ryszard Kata

Uniwersytet Rzeszowski

DZIAŁALNOŚĆ BANKÓW W SFERZE OBSŁUGI FINANSOWEJ AGROBIZNESU W POLSCE

Streszczenie: W opracowaniu dokonano analizy działalności banków w sferze obsługi finansowej gospodarstw rolnych oraz przedsiębiorstw ze sfery agrobiznesu w Polsce w latach 2004-2012. W szczególności badano poziom i dynamikę kredytowania gospodarstw rolniczych oraz przedsiębiorstw przemysłu spożywczego. Ustalono, iż trzon infrastruktury finansowej agrobiznesu stanowią banki spółdzielcze i banki zrzeszające oraz Bank Gospodarki Żywnościowej. Dokonano także oceny autów i słabości tych banków w kontekście ich działalności w tym sektorze gospodarki oraz wyzwań, jakie wiążą się z obsługą finansową agrobiznesu. Wyzwania te wynikają ze zmieniających się potrzeb podmiotów agrobiznesu w aspekcie usług finansowych, a także z przekształceń na rynku bankowym oraz zmian warunków funkcjonowania banków związanych z nowymi regulacjami prawnymi w sektorze bankowym.

Słowa kluczowe: agrobiznes, banki, kredyty bankowe.

DOI: 10.15611/pn.2014.360.09

1. Wstęp

Agrobiznes ze względu na takie cechy, jak: niska elastyczność cenowa i dochodowa popytu na żywność, długie zaangażowanie kapitału w cyklu produkcji (szczególnie w rolnictwie), duża wrażliwość podmiotów gospodarczych na koszty kredytu, dominacja aktywów rzeczowych w ich strukturze majątkowej oraz chroniczne nadwyżki potencjału produkcyjnego, wymaga dostępnych i zróżnicowanych usług finansowych. Ponadto rosnąca kapitałochłonność rolnictwa i innych sfer agrobiznesu powoduje potrzebę płynnego, pewnego i możliwie taniego dopływu funduszy do tego sektora. Agrobiznes wymaga zatem rozwiniętej i efektywnej infrastruktury finansowej, na którą składają się instytucje finansowe (wraz z siecią placówek) oraz stosowane przez nie instrumenty finansowe, zasoby techniczne oraz narzędzia dystrybucji usług finansowych [Allen, Christodoulou, Miliard 2006]. Infrastruktura ta powinna zapewniać podmiotom gospodarczym szeroki dostęp do:

- zróżnicowanych form oszczędzania oraz niezbędnej płynności,
- kredytów bankowych oraz innych usług finansowania,
- instrumentów pozwalających na redukcję ryzyka,

winna także ułatwiać alokację kapitału i zasobów w kierunku zastosowań efektywnych ekonomicznie i rozwojowych [Kulawik 1997; Kata 2011].

Ze względu na specyfikę agrobiznesu wiele podmiotów tego sektora gospodarki stwarza pośrednikom finansowym trudność w ocenie ryzyka kredytowego. Wobec problemów niepełnej i kosztownej informacji obsługa finansowa agrobiznesu wymaga doświadczenia i *know how* gwarantującego stosowanie rozwiązań technicznych i produktowych dostosowanych do potrzeb agrobiznesu. Z szerokiego systemu finansowego można zatem wydzielić te instytucje finansowe, które specjalizując się w obsłudze tego sektora, stanowią trzon infrastruktury finansowej agrobiznesu. Kluczowym jej elementem są banki. Pozostają one wciąż głównym źródłem kapitału obcego dla gospodarstw rolniczych (co wynika z braku możliwości wykorzystania kapitału udziałowego w ich finansowaniu), ale także dla innych podmiotów agrobiznesu. Od roku 2004, tj. przystąpienia Polski do UE, rola banków uległa poszerzeniu, gdyż uczestniczą one w transferze środków unijnych do rolnictwa i całego agrobiznesu oraz współfinansują inwestycje wspierane ze środków UE.

Biorąc powyższe pod uwagę, stwierdza się, że celem opracowania jest charakterystyka działalności banków w sferze obsługi finansowej agrobiznesu w Polsce w latach 2004-2012, w szczególności zaś analiza poziomu i dynamiki kredytowania gospodarstw rolnych oraz przedsiębiorstw tego sektora gospodarki. W opracowaniu określono, które banki oraz grupy banków angażują się w zaspokajanie potrzeb finansowych agrobiznesu. Oceniono także atuty i słabości banków w aspekcie ich działalności w tej sferze. W badaniach wykorzystano dane statystyczne KNF, NBP, ARiMR i GUS oraz raporty roczne i sprawozdania banków (BGŻ, BPS i SGB).

2. Wyniki badań i ich omówienie

Dane statystyczne wskazują, iż w latach 2004-2012 miał miejsce znaczący wzrost zadłużenia rolnictwa. Ogółem zadłużenie rolników indywidualnych w bankach wzrosło nominalnie o 106,8%, realnie zaś o 63,8% (tab. 1), natomiast realny wzrost zadłużenia z tytułu kredytów inwestycyjnych wyniósł 75,8% (nominalny 122%). Zadłużenie rolników rosło szczególnie dynamicznie w latach 2006-2007 oraz 2011-2012. Średnio 71% wolumenu kredytów udzielanych przez banki gospodarstwom rolniczym stanowiły kredyty z dofinansowaniem ARiMR (w przypadku przedsiębiorstw rolnych – 81%). Łączne zadłużenie z tytułu kredytów preferencyjnych w zadłużeniu rolnictwa sukcesywnie zmniejszało się jednak z 86% w 2004 r. do 65,5% w 2012 r. Oznacza to, iż banki udzielały podmiotom rolnym coraz więcej kredytów komercyjnych.

Główną rolę w kredytowaniu rolnictwa w Polsce pełnią banki spółdzielcze (tab. 2). Ich udział w zadłużeniu rolników indywidualnych wynosił w badanym okresie od 67,4% do 61,0% (średnio 65%). Łącznie z bankami zrzeszającymi (BZ) udział sektora bankowości spółdzielczej kształtował się na poziomie od 75,0% (2004 r.) do 68,2% (2012 r.).

Tabela 1. Poziom i dynamika zadłużenia rolników w bankach oraz kredytowanie preferencyjne rolnictwa w latach 2004-2012

Stan na koniec roku	Zadłużenie rolników				Kredyty preferencyjne	
	ogółem		kredyty powyżej 1 roku		udzielone (mln zł)	udział w zadłużeniu (%)
	wartość (mln zł)	dynamika (%) ¹	wartość (mln zł)	dynamika (%) ¹		
2004	11 623	103,2	8 995	102,9	1 908	86,0
2005	11 966	100,8	9 967	108,5	2 115	85,9
2006	14 785	122,3	12 850	127,7	2 910	85,4
2007	17 376	114,7	15 237	115,7	3 282	84,5
2008	18 659	103,1	16 210	102,1	2 271	79,5
2009	19 422	100,6	16 741	99,8	1 784	84,9
2010	20 088	99,9	17 114	98,8	2 380	71,8
2011	22 167	107,6	18 725	106,6	3 154	68,9
2012	24 040	104,0	19 968	102,2	2 984	65,5

¹ Według wartości realnych (ceny roku 2012), rok poprzedni = 100%.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych KNF oraz ARiMR.

Tabela 2. Udział banków w zadłużeniu kredytowym rolników indywidualnych w latach 2004-2012

Rodzaje banków	Udział (%) wg stanu na koniec roku:									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
1. Banki komercyjne	32,6	35,3	33,2	33,0	33,3	34,9	36,5	37,3	39,0	
w tym:										
– BGŻ	15,5	20,2	19,9	17,7	18,5	19,8	21,4	23,8	25,5	
– banki zrzeszające (MBR ¹ , SGB, BPS)	7,6	7,2	6,7	6,7	7,1	7,1	8,2	7,4	7,2	
– pozostałe BK	9,5	7,9	6,6	8,6	7,7	8,0	6,9	6,1	6,3	
2. Banki spółdzielcze	67,4	64,7	66,8	67,0	66,7	65,1	63,5	62,7	61,0	

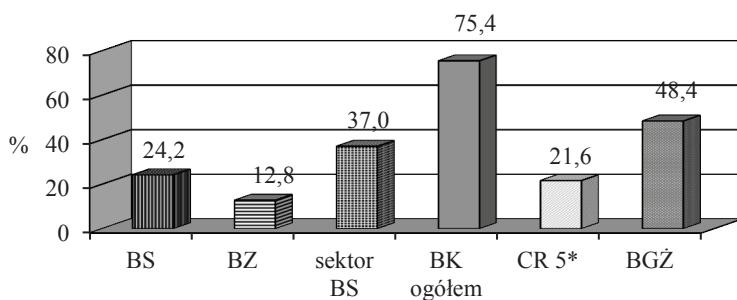
¹ W 2011 r. nastąpiło połączenie MBR z GBW, który wraz z bankami spółdzielczymi tworzy zrzeszenie pn. Spółdzielcza Grupa Bankowa (SGB). Od 15 września 2011 r. GBW zmienił swoją nazwę na SGB Bank.

Źródło: statystyki KNF oraz sprawozdawczość banków BGŻ, SGB oraz BPS z lat 2005-2012.

Z kolei udział banków komercyjnych (po wyłączeniu banków zrzeszających) wynosił średnio 28% i był głównie zasługą banku BGŻ (20,3% udziału). Pozostałe banki komercyjne zmniejszyły udział w kredytowaniu rolników z poziomu 9,5% w 2004 r. do nieco ponad 6% w latach 2010-2012 (przeciętnie 7,5%), w tym udział 5 największych banków komercyjnych w Polsce (m.in. PKO BP, PEKAO oraz

mBank) sięgał od 8,5% w 2006 r. do 4,3% w roku 2012 (średnio 5,8%). Był on zatem bardzo niski jak na potencjał dystrybucyjny i kapitałowy tych banków. Ponadto jego systematyczny spadek świadczy o wycofywaniu się dużych banków komercyjnych z finansowania rolnictwa.

W kredytowaniu przedsiębiorstw rolnych (funkcjonujących w formie spółek lub spółdzielni) udział BS wynosił przeciętnie 24,2%, mieszcząc się w przedziale od 15,4% (2004 r.) do 31% (2009 r.), natomiast udział całego spółdzielczego sektora bankowego wynosił średnio 37% (rys. 1). Wiele kredytów dla przedsiębiorstw rolnych, a także pozarolniczych podmiotów agrobiznesu, było udzielanych wspólnie przez BS i banki zrzeszające w formie kredytów konsorcjalnych. Przykładowo w banku BPS na koniec 2012 r. kredyty takie stanowiły 29,1% portfela kredytowego, zaś w SGB Banku – 40,2%. Udział banków komercyjnych (bez BZ) w zadłużeniu przedsiębiorstw rolnych wynosił w latach 2004-2012 średnio 63%. Zdecydowanym liderem w tym zakresie pozostaje BGŻ, który w badanym okresie posiadał prawie połowę udziału w portfelu kredytów dla przedsiębiorstw rolnych (48,4%). Banki komercyjne (poza BGŻ i BZ), jeśli udzielały kredytów rolnych, to były to niemal wyłącznie kredyty preferencyjne dla przedsiębiorstw rolnych. Mimo to ich udział nie tylko w zadłużeniu rolników, ale także w kredytowaniu preferencyjnym rolnictwa był nieznaczny. Przykładowo w latach 2009-2012 banki te udzieliły tylko 1033 inwestycyjnych kredytów preferencyjnych, tj. 2,1% ich ogólnej liczby, na kwotę 373,7 mln zł (3,6% kwoty ogółem).

* CR5 – 5 największych banków komercyjnych.

Rys. 1. Udział banków w wolumenie kredytów dla przedsiębiorstw rolnych w latach 2004-2012

Źródło: jak w tab. 2

W latach 2004-2012 w ogólnej kwocie preferencyjnych kredytów inwestycyjnych i kłeskowych udział spółdzielczego sektora bankowego wynosił 69,4%, BGŻ 25,4%, zaś pozostałych banków komercyjnych – 5,2%. W latach 2009-2012 w kredytowaniu preferencyjnym uczestniczyły, oprócz BGŻ i banków zrzeszających (wraz z BS), jedynie 3 banki komercyjne (PEKAO, BZ WBK oraz ING BŚ), natomiast jeszcze w 2004 r. w takim działaniu uczestniczyło 18 banków komercyjnych.

W zakresie obsługi depozytów rolników udział banków spółdzielczych kształtował się w latach 2010-2012 na poziomie od 86,4 do 82,6%, zaś w całym okresie lat 2004-2012 wynosił przeciętnie 84,5%. Udział banków komercyjnych wynosił średnio 15,5%, przy czym w latach 2010-2012 można było obserwować niewielką tendencję wzrostową w tym zakresie (z 13,6% do 17,4%). Była ona zasługą banku BGŻ, którego udział w depozytach rolników w latach 2009-2010 wzrósł z 8,4% do 9,3%, zaś w latach kolejnych przekroczył 11%. Skłania to do konstatacji, iż obok banków spółdzielczych i BGŻ, pozostałe banki mają w zasadzie marginalne znaczenie w obsłudze depozytów rolników, w tym także prowadzeniu rachunków bieżących i obsłudze płatności związanych z działalnością operacyjną gospodarstw rolnych.

Dowodem niewielkiego znaczenia rolnictwa dla banków komercyjnych jest udział kredytów rolnych w wolumenie należności kredytowych sektora niefinansowego. W latach 2005-2012 wahał się on między 1% a 2,2%. W bankach spółdzielczych parametr ten wynosił średnio 38,1%, chociaż należy zaznaczyć, iż w ostatnich latach wykazywał tendencję spadkową (tab. 3). Nie było to jednak spowodowane zmniejszeniem kredytowania rolnictwa, lecz szybszym wzrostem akcji kredytowej banków w innych segmentach rynku kredytowego, w szczególności zaś w sektorze MSP oraz osób fizycznych. W latach 2004-2012, szczególnie zaś w okresie spowolnienia gospodarczego w Polsce (2009-2010), banki spółdzielcze notowały najwyższą w sektorze bankowym dynamikę wzrostu wartości kredytów dla przedsiębiorstw [Kozak 2013; Kawalec, Gozdek 2012]. Analogiczny jak w BS spadek udziału rolników w portfelu kredytowym (tab. 3), a także depozytowym (z 10,8 do 8,8%) był obserwowany w bankach zrzeszających BS, co także wynikało z większej dywersyfikacji ich działalności bankowej.

Tabela 3. Kredyty rolne w strukturze portfela kredytowego w bankach (%) w latach 2005-2012

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Sektor bankowy	5,1	5,0	4,3	3,2	3,1	3,0	2,9	3,1
– banki spółdzielcze	43,3	45,6	43,2	40,0	37,0	32,8	31,9	31,0
– ogółem BK	2,2	1,9	1,5	1,1	1,0	1,1	1,1	1,2
– banki zrzeszające	32,3	29,8	27,1	25,9	21,3	19,9	16,0	14,5
– BGŻ	29,8	30,7	26,3	19,6	19,9	23,6	25,5	23,3

Źródło: jak w tab. 2.

W przypadku banku BGŻ udział rolników w strukturze portfela kredytowego był wysoki (przeciętnie 24,2%), przy czym wykazywał dosyć dużą zmienność (tab. 3). Z kolei udział rolników w strukturze depozytów sektora niefinansowego wynosił średnio 2,7% i wykazywał tendencję wzrostową (z 1,7 do 3,3%). Dane te potwierdzają, iż dla BGŻ rolnicy są ważnymi klientami, przy czym bank koncentru-

je się na obsłudze relatywnie dużych, silnych ekonomicznie i rozwojowych gospodarstw rolnych. Po roku 2004, w wyniku wsparcia rolnictwa z funduszy UE, sukcesywnie rośnie zbiorowość tego typu jednostek, zaś BGŻ oferuje im wyspecjalizowane usługi, takie jak: linie kredytowe Agro Ekspres, kredyty preferencyjne i pomocowe, pakiet Agro Lider, usługi ubezpieczeniowe i leasingowe. W sferze informacji i konsultingu bank oferuje serwis ekonomiczny Agromonitor, analizy i raporty branżowe, szkolenia oraz tzw. agrokonferencje.

W przemyśle spożywczym potrzeby kapitałowe rosły w latach 2004-2012 równie dynamicznie jak w rolnictwie. Zadłużenie tego sektora gospodarki wzrosło w tym czasie nominalnie 2-krotnie, zaś w przypadku kredytów finansujących inwestycje 3-krotnie (tab. 4), natomiast wzrost realny wynosił 62% w zakresie kredytów ogółem i 132,5% w przypadku kredytów długoterminowych. Udział przemysłu spożywczego w tzw. dużych zaangażowaniach banków (kredyty powyżej 500 tys. zł) wynosił w badanym okresie 6,1-6,6%, zaś ogółem kształtował się na poziomie ok. 5-6%. Analogicznie jak w rolnictwie, wzrost zadłużenia był kreowany przez napływ funduszy UE, których wykorzystanie przez przedsiębiorstwa wymagało sięgania po kredyty bankowe.

Tabela 4. Zadłużenie kredytowe przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w latach 2004-2012

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kredyty (mld zł):									
– długoterminowe	4,6	6	6,5	5,8	8,8	8,1	8,7	14,9	13,5
– krótkoterminowe	9,4	9,7	10,1	9,4	13,3	13,4	10,1	12,1	15,1
Razem	14,0	15,7	16,6	15,2	22,1	21,5	18,8	27,0	28,6
Dynamika (rok poprzedni = 100%)	108,5	112,1	105,7	91,6	145,4	97,3	87,4	143,6	105,9

Źródło: [Roczniki Statystyczne Przemysłu...].

Ogólnie można stwierdzić, iż obsługę finansową lokalnych podmiotów ze sfery zaopatrzenia rolnictwa, a także obsługę MSP zajmujących się skupem produktów rolnych oraz przetwórstwem rolnym i produkcją artykułów żywnościowych realizują głównie banki spółdzielcze. Spółdzielczy sektor bankowy obsługuje około 60-70% podmiotów tego segmentu agrobiznesu. Pozostałe są klientami banków komercyjnych, przy czym w zakresie kredytowania tych podmiotów czołową rolę pełni BGŻ, ponadto liczą się także PKO BP i PEKAO.

W obsłudze dużych przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego zdecydowanie najsilniejszą pozycję ma BGŻ (około 40% udziału w rynku), liczą się także banki zrzeszające (BPS i SGB), które współpracują z BS w finansowaniu takich przedsiębiorstw, oferując im kredyty konsorcjalne. W tym segmencie nasila się także konkurencja ze strony innych banków komercyjnych, takich jak: BZ WBK, ING BŚ, mBank, PKO BP, PEKAO oraz Getin Noble Bank.

Bank BGŻ jest liderem nie tylko w zakresie obsługi finansowej przetwórstwa rolno-spożywczego, ale także średnich i dużych przedsiębiorstw ze sfery zaopatrzenia rolnictwa oraz skupu produktów rolnych. Według szacunków banku jego udział w finansowaniu pozarolniczych podmiotów agrobiznesu sięga ok. 30%. Warto podkreślić, iż udział kredytów dla przedsiębiorstw przemysłu spożywczego wynosił w BGŻ w latach 2006-2012 średnio 10,7% w strukturze kredytów ogółem (przy czym wahał się od 8,1% do 17,2%). Ogólnie zaś kredyty dla pozarolniczych podmiotów agrobiznesu stanowiły w tym okresie ok. 1/3 portfela kredytowego (od 27% do 35%), a ich udział sukcesywnie wzrastał, co przekładało się na rosnącą koncentrację portfela kredytowego BGŻ w agrobiznesie. Dla tego banku utrzymanie i wzmocnienie pozycji lidera w świadczeniu usług bankowych dla agrobiznesu pozostaje kluczowym celem strategicznym.

Obsługę finansową wielkich przedsiębiorstw sfery zaopatrzenia rolnictwa (w pasze, środki ochrony roślin, maszyny rolnicze itd.) oraz przemysłu spożywczego, będących własnością globalnych korporacji (np. Unilever, Nestle, Danon), przejęły

Tabela 5. Analiza SWOT banków stanowiących trzon infrastruktury finansowej agrobiznesu

ATUTY	<ul style="list-style-type: none"> • Doświadczenie i <i>know how</i> w obsłudze finansowej agrobiznesu. • Duża liczba placówek bankowych w terenie (łącznie sektor BS i BGŻ dysponowały na koniec 2012 r. 4671 placówkami). • Wzbogacanie oferty o usługi wyspecjalizowane i pakietowe, obejmujące m.in. ubezpieczenia, leasing, gwarancje <i>de minimis</i> BGK itd. • Postępujące uniezależnienie kredytowania agrobiznesu od pomocy publicznej. • Odporność „banków agrobiznesu” na zaburzenia finansowe, wynikająca ze stabilnej bazy depozytowej i zaangażowania w finansowanie realnej gospodarki. • Postępująca uniwersalizacja banków, która nie łączy się ze zmniejszeniem ich zaangażowania w finansowaniu agrobiznesu.
SZANSE	<ul style="list-style-type: none"> • Rosnący popyt na usługi finansowe w sektorze agrobiznesu, w szczególności związane z zarządzaniem płynnością i ryzykiem oraz finansowaniem inwestycji. • Dopyły środków UE do sektora w nowej perspektywie 2014-2020.
SŁABOŚCI	<ul style="list-style-type: none"> • Niewielka skala działalności i możliwości kapitałowe BS stanowią barierę w rozwoju nowoczesnej infrastruktury bankowej, w tym rozwiązań ze sfery IT. • Niska efektywność ekonomiczna BS w relacji na zatrudnionego. • Niedostateczne wykorzystanie potencjału ekonomicznego sektora bankowości spółdzielczej, m.in. w wyniku słabej integracji wewnątrz zrzeszeń.
ZAGROŻENIA	<ul style="list-style-type: none"> • Potencjalne problemy spółdzielczego sektora bankowego z wypełnieniem wymogów kapitałowych oraz norm płynności wynikających z regulacji CRD IV i CRR. Brak jednomyślności środowiska w aspekcie tworzenia systemu ochrony instytucjonalnej (tzw. IPS)* w związku z ww. regulacjami. • Zawirowania wokół zmiany właściciela BGŻ.

* IPS wymusza ściślejszą współpracę BS z BZ oraz tworzenie wspólnego systemu gwarancji wypłacalności banków.

Źródło: opracowanie własne.

banki z kraju pochodzenia kapitału lub banki (spółki córki), które są częścią międzynarodowych grup bankowych.

W działalności banków stanowiących trzon infrastruktury finansowej agrobiznesu (sektor BS, BGŻ) obserwujemy wiele pozytywnych cech i tendencji (tab. 5). Jednocześnie dostrzegać należy pewne słabości tych banków, m.in. związane ze skalą ich działalności i z potencjałem kapitałowym, oraz wyzwania wynikające z przekształceń własnościowych, rosnącej konkurencji ze strony zagranicznych grup bankowych oraz nowych regulacji postkryzysowych (tab. 5).

3. Zakończenie

W Polsce w obsługę finansową agrobiznesu, zwłaszcza zaś kredytowanie gospodarstw rolniczych oraz MSP działających w tej sferze, angażują się mocniej tylko niektóre banki, tj. banki spółdzielcze i banki zrzeszające oraz bank BGŻ. Tych pośredników możemy uznać za trzon infrastruktury finansowej agrobiznesu, której dalszy rozwój będzie uzależniony od tego, jak wymienione banki poradzą sobie z wyzwaniami wynikającymi ze zmian w agrobiznesie oraz sektorze finansowym. Istotne jest, aby pogłębiając niezbędną uniwersalizację, zdołały zachować swoje atuty w zakresie finansowania agrobiznesu oraz ważne miejsce tego działu gospodarki w ich strategii konkurencyjnej. Pożądane byłoby także pogłębienie współpracy między „bankami agrobiznesu”, tak aby tworzyć finanse łańcucha wartości w agrobiznesie. Funkcjonowanie banków zgodne z tą koncepcją pozwoliłoby na przyśpieszenie przepływów pieniężnych w agrobiznesie, monitorowanie pożyczkobiorców, lepsze egzekwowanie kontraktów oraz rozłożenie ryzyka.

Literatura

- Allen H., Christodoulou G., Miliard S., 2006, *Financial Infrastructure and Corporate Governance*, Bank of England Working Paper No. 316, London.
- Kata R., 2011, *Endogeniczne i instytucjonalne czynniki kształtujące powiązania finansowe gospodarstw rolnych z bankami*, UR, Rzeszów.
- Kawalec S., Gozdek M., 2012, *Raport dotyczący optymalnej struktury polskiego systemu bankowego w średnim okresie*, Capita Strategy, Warszawa.
- Kozak S., 2013, *Kryzys finansowy a działalność kredytowa banków spółdzielczych w Polsce*, „Roczniki Naukowe SERiA”, t. XV, z. 4, s. 224-230.
- Kulawik J., 1997, *Infrastruktura finansowa a rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich*, „Wieś i Rolnictwo”, nr 4(97), s. 7-16.
- Roczniki Statystyczne Przemysłu z lat 2004-2012, GUS, Warszawa.

THE ACTIVITIES OF BANKS IN THE AREA OF FINANCIAL SERVICES FOR AGRIBUSINESS IN POLAND

Summary: The paper analyzed the activities of banks in the area of financial services for farms and agribusiness enterprises in Poland in 2004-2012. The level and dynamics of crediting of farms and food industry companies was especially analyzed. It was found that the core of the financial infrastructure of agribusiness were cooperative banks, associating banks, and the Bank BGŻ. The paper made an evaluation of strengths and weaknesses of these banks and the challenges that were associated with the financing of agribusiness. They arise from the changing needs of agribusiness companies in terms of financial services, the transformation on the banking market and changes in banking regulations.

Keywords: agribusiness, banks, bank credits.